

ARVOSTELUT RECENSIONER

MIKA HALLILA

Puolikuvassa suomalainen romaani

**Vesa Haapala & Juhani Sipilä (toim.): Kiviaholinnassa. Suomalainen romaani.
Helsinki: BTJ Finland Oy, 2013. 414 s.**

Kiviaholinnassa kirjallisuuden ja kulttuurin tutkijat analysoivat suomalaisia romaaneja. Valtaosa tekijäjoukosta on Helsingin yliopistosta, mikä selittyy teoksen juhlakirjaluonteella: 60 vuotta täyttäneen professori Jyrki Nummen ystävät, oppilaat ja kollegat ovat kirjoittaneet teoksen artikkelit. Kokoelma on nimetty kirjallisuutemme kovan kansallisen kolmiyhteyden mukaan, mutta nimi viittaa samalla Nummen tutkijanlaatuun ja tuotantoon.

Vuonna 2013 ilmestyneen teoksen ovat toimittaneet Vesa Haapala ja Juhani Sipilä. Teoksessa on kolme osastoa, joissa kussakin seitsemän artikkelia. Kaksikymmentäyksi artikkelia on näin jaettu tasamääriin kirjallisten aikakausien ja historiallisen kronologian mukaan. Rakenne on mukavan tasapainoinen, ja huolellinen toimitustyö sujuvoittaa monisatasivuisen kokoelman lukemista.

Johdannossa toimittajat hahmottavat lyhyesti romaanilajin teoreettisia peruskysymyksiä ja lajin historiallista asemaa Suomessa. He nimeävät suomalaisromaanille kuusi suurta temaattista aluetta, joihin teoksen artikkelien aiheet eri tavoin nivELYVÄT. Nämä ovat ”kansakunnan kirjoittaminen”, ”sotien ja yhteiskunnallisten häiriötilojen aiheuttamat traumat”, ”yhteiskunnallinen – poliittinen ja eettinen – analyysi”, ”uskonnon ja eksistentiaalisten kysymysten pohdinnat”, kansankuvaus ja sen muuttuminen ihmiskuvaukseksi modernismissa ja ”kysymys romaanin viestimisen tavasta ja muodosta” (s. 11–13). Johdannon tavoitteena lienee ollut luoda teoskoherenssia, löytää erilaisista artikkeleista yhtymäkohtia ja suomalaisesta romaanista yhteisiä temaattisia alueita 1800-luvulta tähän päivään.

Ei voi kieltää, etteivätkö toimittajien esittämät laajat yleistyksiset tavoittaisi joitakin suomalaisen romaanin yhteisistä merkityksistä, mutta kuinka hyvin ne kuvaavat koko lajia ja perinnettä, on monimutkaisempi kysymys. Tähän kysymykseen *Kiviaholinn*a ei anna tyydyttävää vastausta, sillä kovin tasapuoliseen suomalaisen romaanin tradition käsittelyyn teoksessa ei ole päästy – kenties siihen ei ole edes pyritty. Teos ei tuo esiin laaja-alaisesti sen enempää suomalaisen romaanin lajia ja poetiikkaa kuin historiallisia kehityslinjojakaan. Kokokuvan sijasta lukijalle tarjotaankin romaanitaiteemme puolikuvaa. Puolittaisuus näkyy jo otsikon suhteessa sisältöön: Missä on Väinö Linnan tuotantoa käsittelevä artikkeli? Miksi kuusi artikkelia eli lähes kolmasosa koko teoksesta on Kilven, Viidan ja Vartion romaaneista? Teoksen nimeksi sopisi vallan hyvin myös *Kilpiviitavartio!* Onko käsiteltävänä oleva nykykirjallisuus valittu suhteessa Kiven, Ahon ja Linnan perintöön, sen myötä- tai vastavirtaan, ja miten – ja jos ei ole, niin suhteessa mihin? Suurta linjaa, yhteistä ideaa artikkelien välillä eivät muodosta Kivi, Aho ja Linna; teoksen nimi johtaa harhaan. Tämä ei kuitenkaan ole mielestäni suuri ongelma, sillä tätä teosta kannattaa katsoa toisesta tulokulmasta, yksittäisten artikkelien tasoa arvioiden.

*Kiviaholinn*assa kokonaisuus on vähemmän kuin osiensa summa, mutta osat ovat itsessään paljon. Teoksen ansiokkuus onkin sen yksittäisissä, briljanteissa artikkeleissa. Voin sanoa lukeneeni jokaisen mielelläni ja jotakin uutta saaden. Oppineisuuden, asiantuntemuksen ja analyysitaidon määrä ja myös laatu on koko teoksen vahvuus. Kaikki kirjoittajat hallitsevat aihepiirinsä vahvasti. Teos ei siten ole erityisen epätasalaatuinen, mutta kokonaisuutena se on epäkoherentti. Tästä ongelmasta johtuen artikkelit ovat parhaimmillaan, kun ne lukee itsenäisinä yksittäistutkielminä, samaan tapaan kuin usein on tarpeellista lukea tieteellisten aikakauslehtien artikkeleita – omia suosikkeja suosien, omia (tutkimus)intressejä tukien. Ennen kaikkea ne hyödyttävät varhaisemmasta suomalaisesta kirjallisuudesta kiinnostuneita, keskittyöhän valtaosa artikkeleista paljon tutkittuihin romaanin klassikoihin ennen ja jälkeen talvi- ja jatkosotien.

Teoksen artikkeleissa kohtaavat uusi ja vanha; niissä elävät rinta rinnan tutkimuksen nykyparadigmojen uudet lähetysmistavat ja klassikoiden omista tutkimusperinteistä kumpuavat ongelmanasettelut. Neljätoista ensimmäistä romaaniaanalyysia käsittelevät klassisia suomalaisprosaisteja, joiden tutkimisessa herättää kunnioitusta jo yksin se, että pystytään tuomaan esiin jotain uutta. Näistä ainakin Lassilan (Untolan) ja Huovisen kanssa painiskelevilla tutkijoilla on myös selvästi vielä monta uutta erää edessä.

Koska suosittelen *Kiviaholinn*aa nautiskeltavaksi itsenäisten hyvien artikkelien kokoelmana, todettakoon, että omat artikkelisuosikkini löytyvät Irma Perttulan *Kuolleista heränneen* innovatiivisesta analyysistä, Helena Ruuskan *Kaikki naiset näkevät unia* -romaanin mainioista nimipohdinnoista, sekä Jyrki Nummen *Talvisota*-kirjoituksesta, joka on syvälinen romaanin kerronnan, tyylin ja arvojen analyysi suhteessa vastaanoton kysymyksiin ja kontekstiin. Uudemman romaanin käsittelyssä mielestäni

erinomaisia ovat Saija Isomaan taitavasti useita romaaneja analysoiva artikkeli, jossa käsitellään kaltoinkohdellun lapsen hahmoa ja kertojuutta, sekä Vesa Haapalan elegantti ja äärimmäisen tarkkanäköinen ja -lukuinen analyysi Antti Hyryn *Aitasta*.

Teos on klassikkopainotteinen, eikä se katso tarkasti nykyaikaa. Seitsemässä artikkelissa käsitellään *nykyaikaisia* romaaneja Tuurista dekkarimainintoihin, mutta varsinaiset *nykyromaanit* ja niiden teemojen analyysit jäävät kalvakoiksi klassikoiden ja tradition käsittelyn rinnalla. Esillä ei ole yhtään postmodernistista romaania. Postmodernismia kuitenkin kommentoidaan kahdessa kohdin, ensin johdannossa ja sitten Sari Salinin artikkelissa, jossa käsitellään Sofi Oksasen *Stalinin lehmiä*. Johdannossa ihmetellään, miksei kokoelmaan tullut yhtään postmodernistista romaania tutkivaa artikkelia. Syyksi epäillään sitä, että postmodernismia on jo tutkittu paljon ja että suomalainen romaani on niin realismivoitoinen. Mutta entäpä jos syy onkin siinä, että Suomessa on vain vähän postmodernismia, koska sen keinoja ja ideoita sulautettiin suomalaisen kirjallisuuden kontekstiin ja omaksuttiin nykykirjallisuuteen vain osittain ja muuksi muunnellen? Näin ainakin itse sen nykyisin ymmärrän.

Salinin artikkelissa esitetään, että suomalainen postmodernismi on ”väsähtänyt” ennen kuin se on oikein kunnolla syntynytkään. Suomalaisessa romaanissa olisi näin muuta uutta ja pirteämpää meillä, sillä Salinille Sofi Oksasen tuotanto edustaa ”uutta realismia”. Salinin väitteet ovat periaatteessa hyviä ja kiinnostavia, mutta valitettavasti molemmat, postmodernismi ja uusi realismi, ovat artikkelissa turhan kursorisesti – vaikkakin oikein vauhdikkaasti – käsiteltyjä ja niiden maininta herättää lopulta enemmän kysymyksiä kuin se, jos ne olisivat jääneet maininnatta. Molemmat käsitteet ja niihin liittyvät ongelmat kaipaavat reippaasti kattavampaa käsittelyä ja pohdintaa. Mikä tekee Oksasesta ja nykyrealismista varsinaisesti ”uutta” ja missä mielessä? Entä mikä on postmodernismin suhde suomalaiseen nykyromaaniiin? Ja niin edelleen.

Jo pari vuotta kirjamarkkinoilla ollut *Kiviaholinn*a on ollut näkyvästi esillä arvosteluissa, myös päivälehdissä. Toivottavasti lukijatkin ovat löytäneet sen. Minulle teos näyttäytyi klassikkopainotteisena yksittäisten artikkelien rykelmänä, enkä kykene näkemään siinä suomalaisen romaanin historian linjojen ja suuntien kartastoa. Tällaisena ryppäänä teos on kuitenkin arvokas. Siitä löytyy suomalaisen romaanin puolikuva, uutta ja relevanttia tietoa muutamista kirjailijoista ja romaaneista niin kirjallisuuden tutkijoille ja opiskelijoille kuin muillekin suomalaisesta romaanista kiinnostuneille.

Kirjoittaja

*Mika Hallila, FT, dosentti, Suomen kirjallisuuden ja kulttuurin vierailuva professori, Uniwersytet Warszawski
(m.hallila[at]uw.edu.pl)*